

BAKK Miklós

Modellek és alternatívák

stabilitásról tett biztosságot, amely szavazótáborának megőrzött egységén alapszik, és amellyel minden körülmények között számolni kell. A másik érve: a kisebbségi képviselőket felvállaló etnikai pártok mindenkor kormányzati felelősségvállalásának van egy követhető európai modellje, a finnországi svéd modell.

Csak hogy mindkét érv ellen komoly kifogások hozhatók fel. Az RMDSZ szavazóbázisának stabilitását Andreescu – bár nem mondja ki – lényegében bármilyen politikai vállalkozásba bevihető tőkeként kezeli. Ez viszont nincs így, jöhet a román nyelvű médiában ez a közvélekedés már általánossá vált, mivel a választási eredmények látszólag ezt igazolják. Azonban a helyhatósági választásokon elért RMDSZ-eredmények finomelemzésével egészen másfajta következtetéseket fogalmazhatunk meg. Néhány nagyobb városban, s főleg ott, ahol egyébként az RMDSZ pozíciói nem tűntek veszélyeztetetteknek, kitűnt, hogy az RMDSZ-szavazók nem „etnikai szavazókként” viselkednek, hanem egy helyi (polgári) közösség tagjaként. Vagyis: helyi programot, helyi jövőképet igényelnek. Mindez, az RMDSZ kormányzati szerepvállalását követően, már az országos politikai opciók szintjén is kezdi éreztetni hatását. Székely István megállapítása (*Az RMDSZ két választás között*, *Provincia*, 5.sz.), miszerint „a szövetség kormányzati szerepvállalásának időtartama alatt lényegesen módosult az RMDSZ többségi társadalom általi megítélése” s ennek eredményeképpen „az etnikai dimenzió mentén megfogalmazott érdekelletetek a választók számára egyre kevésbé jelennek meg mozgósító tényezőként”, minden bizonnyal helytálló. Ennek (is) következménye, hogy az RMDSZ szavazótábor – bár nem vetette

le etnikai identitását – már nem elégzik meg az „önvédelem logikájára” épített programmal s az „ostromlott vár” archetipusára épülő jövőképpel. Vagyis: az etnikai természetű feszültségek csökkenésével a szövetség korábbi „önvédelmi üzenete” már nem biztosít kellő mozgósító erőt. Ezt igazolják vissza egyébként a felmérések is, amelyekben egyre nagyobb súllyal jelennek meg a szociális és gazdasági kérdések, s ezekre az RMDSZ-nek határozott politikai választ kell adnia. A választok viszont azt is jelentik, az RMDSZ nem oldhatja fel alapvető politikai opcióit egy akármilyen koalíciós partnerségben.

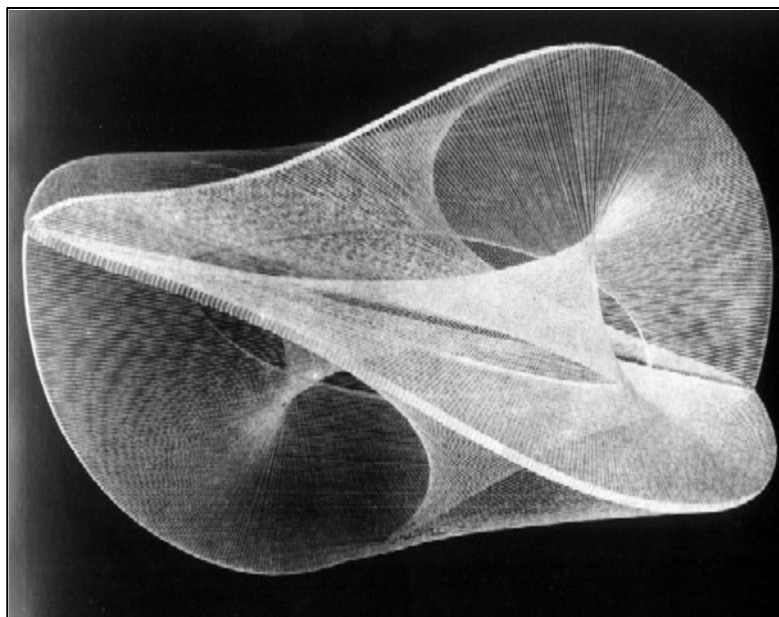
Finnországban kialakult, alkotmányjogi-lag is szavatolt teljes vertikumú kétnyelvűség rendszerének „watch dog”-ja: arra felügyel, hogy a rendszer ne sérüljön, s ha sérül, javítható, hozzáigazítható legyen a megváltozott társadalmi körülményekhez. Másrészt a svéd párt a világháború óta szinte töretlen kormánykoalíciós szerepvállalása válasza is a finn társadalom azon folyamatosan kinyilvánított igényére, hogy elsősorban Svédországhoz, a skandináv világhoz kíván kötődni (a román társadalomnak viszont nincs olyan egyértelmű közép-európai kötődése, amely folyamatos magyar közvetítést igényelne).

svéd tagozattal. A svéd érdekek egyeztetése ezért nem a Svéd Néppárton belül történik, hanem egy külön célből létrehozott (nem közjogi) testületben, a Finnországi Svéd Parlamentben, amely lobbicsoporként tud működni mindegyik párt irányában.

A finnországi és a romániai helyzet sok felületi hasonlósága mögött lényegében egy fontos különbség van: Finnország a politikai kultúra tekintetében sokkal homogénebb ország, mint Románia. A megosztott politikai kultúrájú romániai társadalomban a finnországihoz hasonló, tartós „konszenzualista modell” nem alakítható ki.

A „konszenzualis” vagy „konszociációs” demokrácia romániai modellje természetesen jóval átfogóbb kérdés, mint az RMDSZ lehetséges stratégiájának problematikája. Az viszont evidencia, hogy a román pártrendszer működésképtelensége többek közt éppen az „RMDSZ-problematika” kapcsán vált szembetűnővé.

Az RMDSZ-t is integráló vagy átalakító román demokrácia lehetséges modelljeiről minden bizonnyal lesz alkalmunk vitázni a *Provincia* hasábjain, most csupán arra utalnék, hogyan függ össze ez a nyilvánosság kérdésével. Az a jellegzetes attitűd, amelyről Marius Cosmeanu a *Posztkommunisták, tépelődők, demokráciák* (*Provincia*, 5.sz.) című cikkében ír, nemcsak kitér a „forró kérdések” kemény – szociológiai és politológiai fogalmakkal történő – megvitatására elől, hanem a „soft beszédmód” minden stiláris produktivitása ellenére, valójában a politikai képzelőerőt is szűkíti, s ezzel paradox módon – minden reformista és kritikai szándék ellenére – a jelenlegi állapotot legitimálja. Márpedig nekünk épp ezt kell elkerülnünk.

Naum Gabo: Lineáris konstrukció a térben

De nem helytálló a finnországi Svéd Néppárttal vont párhuzam sem. A finnországi svédeket ugyanis nem úgy fogja össze pártjuk, mint az erdélyi magyarokat az RMDSZ. A Svéd Néppárt egyrészt a

A Svéd Néppártra egyébként a svéd anyanyelvű szavazóknak mindössze 70 százalékát szavaz, a többi szavazat megszik a többi finnországi párt között, amelyek majdnem mind rendelkeznek

Caius DOBRESCU

Az „erdélyi irodalom” és a jövő

A hasonló folyamatok voltaképpen nem teszik egyedivé Erdélyt. A nemzeti irodalmaknak ilyen intellektuális, retorikai tematikái az egész közép-, kelet-európai és balkáni övezetben léteznek, és általában abban gyökereznek, hogy a modernizációért tett erőfeszítéseikben a Fény Századát, a nyugati romantikát és modernizmust tartják szem előtt. De a közös modell egyáltalán nem járul hozzá a közvetlen, horizontális kapcsolatok kialakításához – ami egyébként tüneti jelensége ezen övezet összességében vett társadalmának és kultúrájának.

Hogy előrelépünk a kérdés megértésében, nagybátyám, Caius *Teodorescu* megállapításából indulnék ki (könnyű kitalálni, hogy keresztapám is), aki nemcsak Erdély kérdésében szakosodott történész, hanem egyike az általam ismert legtoleránsabb és „legökonomikusabb” erdélyieknek. Ő állapította meg, hogy tartományunk etnikumai közötti viszony, különösen a magyarok és a románok közötti, feszültebb az egyetemi városokban, amelyek mindkét fél számára kulturális jelentőséggel bírnak, különösen Kolozsváron, de Marosvásárhelyen is, és nyugodtabb azokban a városokban, amelyeknek inkább kereskedelmi vagy, az újabb korokban, ipari hagyományai vannak, lásd Temesvárt és Brassót. Az egyik lehetséges magyarázat az, hogy a sokévszázados hagyományban, a nemzeti harciasság és az

internetnői versengés szellemében nevelt erdélyi értelmiség, valahányszor domináns helyzetbe kerül, cselekszik, annak érdekében, hogy fenntartsa és elmélyítse a feszültségeket. Azt mondanám, kifejtve a gondolatot, hogy egyenes kapcsolat áll fenn minden etnikum értelmiségének hatalma és az interetnikai kapcsolatok elengedhetetlenül előtérbe helyező „identitás-védő” ideológiát részesíti előnyben.

Ha le akarom vonni eddigi kijelentéseim következtetéseit, nekem, a költőnek és prózaíróknak fenn kellene tartanom, hogy ha valóban azt akarjuk, hogy az erdélyi etnikumok között kialakuljon egy építőjellelű párbeszéd, az irodalmat el kell távolítani az azonosság-tudat központjából. Mérsékeltabb megoldás lenne azonban az „irodalom” fogalmának újrafogalmazása. Az a tény, hogy az irodalom természetes módon egy nyelv hangjainak, szemantikai árnyalatainak, morfológiájának és szintaxisának egységéhez kapcsolódik nem válik *magától értetődően* és *kötelezően* egy nép „metafizikai magá-

nának” patétikus kifejezőjévé csak egy nemzet-központú filozófia/ideológia segítségével. És meg kell mondanom, hogy véleményem szerint nagyon kicsi a távolság a „rossz” etnicizmus, amely faji hierarchiákat állít fel, és a „jó” között, amely elfogadja, hogy minden identitás egyenlő módon jogosult az abszolútban, és éppen ezért képtelen a kommunikációra. A „metafizikai magány” lidércnyomása – merem állítani, kötelező módon – létrehozza a szorongást, ami könnyen átalakulhat diszkriminációvá és agresszivitássá. De abban a pillanatban, amikor a nyelvek egységét, amit empirikus evidenciaként el kell fogadnunk, nem értelmezik automatikusan metafizikai (szellemi, teológiai) fogalmakban, remény van arra, hogy megszabaduljunk az irodalom „agitatív” missziójától. Ezek között az új körülmények között a nyelvi és kulturális különbségeket nem lehetne kizárólag vagy elsősorban mint azonosságot és különbséget létrehozó eszközöket felhasználni, hanem, legalább elvileg és szándékosan, úgy lehetne értelmezni őket, mint lehetőséget és esélyt a két etnikum közti megértés kibővítésére.

Másrészt, meg kell mondanom, hogy az irodalom és a nyelv közti „megbonthatatlan” kapcsolat és a fordítás lehetetlenségének elmélete nem az „objektív valóság”-hoz, hanem az eszmék történetéhez kapcsolódik. A modernizmus bizonyos

irányzata abszolutizálta a „nyelvet”, a költői kísérletezés alfájává és omegájává tette azt. De a felvilágosodásnak egy máig fennmaradt hagyománya szerint, az irodalom az egyetemes eszmék és érzelmi tapasztalatok hordozója. Ugyanakkor számottevő különbség van a „nyelv”-re összpontosító és a „nyelvezet”-ről beszélő, árnyaltabb költészet között, amely felvállalta, hogy feltárja, nem egy nyelv képtelenségét a kommunikációra, hanem a természetes nyelvben és nyelven keresztül létező lehetséges kommunikációs jelenségeket.

Következésképpen azt mondanám, hogy az irodalom, hagyományos módon, mindig egyik legnagyobb akadály volt Erdély transzietnikai sajátossága lehetséges leírásának, de ez nem lényegéből fakadt (ami véleményem szerint nincs is), hanem abból, ahogy a „metafizikai magány és szenvedés” etno-esztétikai ideológiái kezelték. Távlatilag azonban azok a kifejező/feltáró/elképzelő stratégiák, amelyeket az irodalomnak tulajdonítottunk, esélyt jelenthetnek a kommunikációra, azokon az erőfeszítéseken keresztül, amelyeket a másik megértése érdekében az élő költők tehetnének csakúgy, mint a mi erőfeszítéseinken keresztül, hogy egy toleránsabb, kevésbé provinciális perspektívából újraértelmezzük a mi Provinciánkat megéneklő halott költők műveit.